

Državni izpitni center

M 0 9 2 5 3 1 2 3

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Petek, 28. avgust 2009

SPLOŠNA MATURA

OCENJEVALNA SHEMA ZA ESEJ (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
- 1–5 Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofsko problematiko.
- 6–10 V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobní. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, če argumenti so, so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne.
Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcev najbolj elementarne šolske snovi in ponavljanje enega in istega.

11–13 ZADOSTNO

Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadostno obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), sta pa uvod in zaključek še bolj slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, vendar se odgovor že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, a jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve.
Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba posamičnih odlomkov je večinoma dobra, je pa semtertja še opaziti preskoke v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofsko terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako so lahko v zametkih zaznavni že poskusi povezovanja ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolni z argumenti, vendar so »šolski« in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar protiargumentov še ni oziroma so predstavljeni skromno. Je pa opaziti poskus analize nekaterih pojmov in predpostavk vprašanja ter zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev.
Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrežno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.

17–19 PRAV DOBRO, A OPAZNE POMANJKLJIVOSTI

Esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skoraj zmeraj logično skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi s celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov je reflektiranih kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploh v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in kot posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa semtertja niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni; nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.

Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma rešitvijo problema. Izpeljave in utemeljitve so logično skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se tudi že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih vstopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, ki je že rezultat samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna.

Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

DODATNA NAVODILA ZA ESEJ

(Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko tudi čisto drugačen esej, če je le povezan z naslovom.)

- 1. Razpravljajte o trditvi: Človek se od drugih stvari v svetu razlikuje po tem, da mora svoj smisel določiti sam.**

Sartre je trdil, da se človek od drugih entitet v svetu razlikuje po tem, da je pri njem eksistenca pred esenco. To pomeni tudi, da je obstoj posameznika tudi pred smislom njegovega obstoja. Če posameznik želi smisel v življenju, si mora življenje osmisliti sam. Pa vendar se zdi, da smisel življenja ne more biti odvisen le od njega, saj sam postane posameznik šele v družbi.
- 2. Razpravljajte o trditvi: Bistvo sveta je očem nevidno.**

Bistvo stvari je tisto, po čemer je neka stvar to, kar je. Kot tako je povezano z miselno aktivnostjo, ki zna izluščiti bistveno in zanemariti nebistveno. Pa vendar, brez vidnega bi težko prišli do nevidnega, zdi se celo, da se nevidno kaže prek vidnega.
- 3. Razpravljajte o trditvi: Čeprav se človeku zdi, da je svoboden, je svoboda le videz, v resnici so vse naše odločitve vnaprej določene.**

Zdi se nam, da smo svobodni, vendar pa je mogoče, da so naše odločitve in dejanja kljub temu določeni, le da se mi tega ne zavedamo. V tem smislu je lahko svoboda le videz, prikrivajoč dejanske vzročne verige, ki določajo naše ravnanje.
- 4. Razpravljajte o trditvi: Vednost je mnenje, za katero znamo dokazati, da je resnično.**

Vednost lahko opredelimo različno. Tradicionalno je bilo vplivno Platonovo razlikovanje med vednostjo in mnenjem, ki na koncu utemelji vednost na uvidu v brezčasne ideje, ki so same resnice. Lahko pa, da resnico razumemo tudi drugače, denimo kot ujemanje med trditvijo in realnostjo.
- 5. Razpravljajte o trditvi: Čutila nam omogočajo spoznanje posameznega (Ta stol je rjave barve.), do spoznanj, ki presegajo opis konkretnih položajev (Sila je odvisna od mase in pospeška.), pa nas lahko pripelje samo razum.**

Čutila nam omogočajo zaznavanje konkretnega, a le s kategorijami, ki so že razumsko posredovane, bi lahko dodali. In razum lahko deluje le, če izhaja iz gradiva, ki mu ga posreduje izkustvo. Taka kantovska pozicija premosti delitev dela med čutili in razumom, ki je ponujeno v naslovu.
- 6. Razpravljajte o trditvi: Znanstvene teorije ne govorijo o stvarnosti, saj so zgolj hipoteze.**

Trditev meri na Popperjev falsifikacionizem kot razlikovalno merilo med empirično znanostjo in metafiziko (filozofijo). Popper po eni strani sicer meni, da se znanost približuje resnici, po drugi pa, da je bistvena značilnost empirične znanosti možnost ovržbe. Slednje pomeni, da so teorijske podmene (vsaj logično gledano) zmeraj le hipoteze. Iz drugačnega zornega kota se s tem strinja Kuhn, nasprotujejo pa klasični logični pozitivisti (vsebina znanosti se kumulativno veča) in seveda realisti glede znanstvenih teorij (teorije so o stvarnosti).
- 7. Razpravljajte o trditvi: Prava sreča ni omejena na kratek trenutek, temveč se nanaša na vse življenje, zato sreče ne moremo utemeljevati na ugodju, temveč na vrlini.**

Že pri Aristotelu zasledimo različna pojmovanja sreče, od užitka in ugleda do uspešnega življenja, v katerem polno uresničimo svojo naravo. Ta pa je povezana z življenjem, ki je v skladu z vrlino. To antično pojmovanje se močno razlikuje od sodobnih prepričanj, ki srečo enačijo s kratkotrajnimi občutki ugodja.
- 8. Razpravljajte o trditvi: Moralno ravnamo, če sledimo zgledu naših staršev in drugih pripadnikov naše družbe, zato je filozofski razmislek o etiki nepotreben.**

Če je morala preprosto morala neke družbe in smo moralni, če sprejmemo vrednote okolja, v katerem živimo, potem je razmislek o morali v resnici odveč. Vendar pa ima nazor, da je morala preprosto stvar družbe, številne težave, najočitnejše so stiki med različnimi družbami, pa tudi notranja heterogenost posameznih družb in zlasti heteronomni status morale.

9. Razpravljajte o trditvi: Pri vrednotenju moralnega dejanja so pomembne njegove posledice, ne pa namen delujočega.

Kant v svoji teoriji moralnega ravnanja poudarja namen delujočega. Če je dejanje storjeno v skladu z moralnim zakonom, je moralno, drugače ni. Utilitaristi po poudarjajo posledice dejanja: če izbrano dejanje prinese največ sreče za največ ljudi, potem je moralno. Naslov zahteva razmislek o odlikah in slabostih teh dveh pogledov.

10. Razpravljajte o trditvi: Tudi v demokraciji moramo oblasti postaviti meje, drugače demokracija postane diktatura večine.

Demokracija je vladavina ljudstva. Zdi se, da kot taka nima nobenih meja razen tistih, ki jih postavi ljudstvo samo. In če jih ljudstvo postavi, jih lahko tudi odpravi. Vendar pa današnje pojmovanje demokracije nasprotuje tej vsemogočnosti trenutne večine, če je le zadosti velika. Zdi se, da je demokracija danes nujno povezana s človekovimi pravicami in z zaščito proti samovoljni večini, čeprav etimologija besede ne vsebuje te komponente.

11. Razpravljajte o trditvi: Nečloveško je, če kršitelje zakonov kaznujemo, zato bi bilo treba kazni z zakonom prepovedati.

Kazen sama je namerno povzročanje nečesa slabega kaznovanemu, zato se zdi, da se kazen v ničemer ne razlikuje od zločina. Iz tega pogleda bi izhajalo, da kazen ni pravična, pravična je morda le terapija, ki zločincu pomaga, da ne krši več zakonov, ali pa nadzor, ki mu prepreči, da bi zakone še naprej kršil. Temu nasprotuje pogled, ki opozarja, da je kazen hrbtna stran zakona. Če kršitvi zakona ne sledi kazen, zakon sam preneha obstajati.

12. Razpravljajte o trditvi: V pravični družbi niso vsi ljudje enako udeleženi niti pri oblasti niti pri bogastvu.

Trditev zagovarjajo tako različni filozofi, kakršna sta Platon in Nozick. Platon misli, da zaradi razlik med ljudmi ne morejo vsi vsega enako početi in imeti (bogati ne morejo vladati, razumni ne morejo biti bogati). Nozick iz libertarnih kantovskih izhodišč dokazuje, da nihče ni dolžan odrekati se svojemu delu, kar povzroči neenakomerno porazdelitev moči in bogastva. Denimo Marx ali Rousseau dokazujeta ravno nasprotno stališče.

13. Razpravljajte o trditvi: Če je trpljenje nujna sestavina stvarstva, bi Bog kot absolutna dobrota stvarstvo moral pustiti neustvarjeno.

Argument zla najpogosteje navajajo kot dokaz za Božje nebivanje. Kajti če je Bog absolutno dober, ne more hote ustvariti sveta, v katerem obstajata trpljenje in zlo. Če ne more ustvariti sveta brez trpljenja, bi ga sploh ne smel ustvariti. Ali pa imata zlo kakšen poseben pomen za ljudi oziroma iz njegovega zornega kot zlo ni zlo in trpljenje ne trpljenje?

14. Razpravljajte o trditvi: Kakor ne moremo iz opisovanja lastnosti lepega objekta razumeti lepote, tako ne moremo iz opisovanja lastnosti narave sklepati na sveto. Strahospoštovanje svetega izvira iz razodetja.

Sveto podeli poseben status realnosti, ki ga ne moremo izpeljati iz njenih lastnosti, temveč iz izkušnje razodetja, skozi katero se po eni strani rodi strah pred vsemogočnim in po drugi spoštovanje.

15. Razpravljajte o trditvi: Vera v Boga je upravičena, kadar prinaša korist.

Trditev zahteva analizo razlogov, ki govorijo v prid sprejetja vere. Eksplicitno se nanaša na pragmatično teorijo resnice in na Jamesovo utemeljitev religije. Seveda pa se zastavlja vprašanje, ali je takšna obramba prava.

OCENJEVALNA SHEMA ZA KOMENTAR BESEDILA (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

0–10 ODGOVOR NE DOSEGA MINIMALNIH STANDARDOV

- 0 Popolnoma nerelevantna naloga, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
- 1–5 Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
- 6–10 Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je najti še veliko nerelevantnosti.
Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.

11–13 ZADOSTNO

Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na zelo nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Veliko je nerelevantnosti, vendar se odgovor deloma že nanaša na dani odlomek, deloma pa je lahko zgolj njegova parafraza. Vpelje nekaj ustreznih pojmov, vendar jih ne analizira. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna.
Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.

14–16 DOBRO, A OMEJENO

Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so ponekod še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi tudi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila.
Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.

17–19 PRAV DOBRO, A Z MANJŠIMI POMANJKLJIVOSTMI

Obravnavano delo dobro pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in jih tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so lahko napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to obrobnejše pomanjkljivosti.
Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in analizirati temeljne probleme odlomka in dela.

20–22 V GLAVNEM ODLIČNO

Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim besedilom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je razvit v besedilu. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Lahko obravnava avtorja tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.
Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in semtertja celo vstopa v dialog z avtorjem.

DODATNA NAVODILA ZA KOMENTAR BESEDILA

(Gre samo za okvirna navodila, za pravično ocenjevanje pa je nujno, da ocenjevalci vnaprej obnovijo svoje poznavanje nadrobnosti besedila, saj je prav to bistvena odlika ene vrste komentarjev.)

1. PLATON: DRŽAVA

Kandidat razvije Platonovo teorijo o bivajočem in spoznanju, tj. o tem, kako različne vrste bivajočega spoznamo. Obstajata dve področji realnosti (dva svetova): svet mnogih posameznih stvari, od katerih ima vsaka svojo idejo, po kateri je, kar je; in svet idej, ki so hierarhično razvrščene z najvišjo idejo dobrega na vrhu. Prvega imenuje vidni svet, ker je njegovo spoznanje odvisno od čutnega izkustva, pravzaprav ne gre za pravo spoznanje, temveč le za mnenje, drugega imenuje miselni svet, do spoznanja idej namreč pripelje izključno mišljenje. Oboje umesti v kontekst pete knjige, v kateri je začetek argumenta o filozofih kot najprimernejših vladarjih ter začetek razlage o vrstah in predmetih spoznanja. Filozof zaradi svoje razumne duše lahko spozna ideje, tisto, kar resnično biva, medtem ko se množica lahko zaradi drugačne sposobnosti dokoplje le do mnenja.

2. ARISTOTEL: NIKOMAHOVA ETIKA

Pri obravnavi odgovornosti za dejanje igra pomembno vlogo namera delujočega. Tretja knjiga prinaša diskusijo o hotenih, nehotenih in mešanih dejanjih. Nehotena so tista, ki so bila storjena prisilno ali iz nevednosti. Posebno kočljiva dejanja so mešana, se pravi tista, ki jih sami sicer nismo hoteli, smo jih pa storili, ker so nas v to prisilile okoliščine. Podrobno obravnavo razlike med njimi Aristotel sklene s poudarkom, da so prisilna dejanja le tista, ki so dejansko izven našega vpliva, se pravi, da v njihovo dogajanje ni bila vpletena naša volja. Pozneje vpelje še razlikovanje med dejanji, ki so storjena v vednosti, in tistimi, ki so storjena v nevednosti, in vpelje element obžalovanja, ki sledi dejanju, kot merilu nehotenosti. Le dejanje, ki mu sledi obžalovanje, je v resnici nehoteno.

3. DESCARTES: MEDITACIJE

Odlomek zadeva tri problemske sklope, ki jih načinja Descartes. Najprej gre za merilo resničnosti idej in sodb: to je po Descartesovem mnenju njihova jasnost in razločnost (njihova neproblematična prepoznavnost in vsebinska samozadostnost). Drugič, na ozadju Božje dobrote se zastavi vprašanje, kako lahko brezpogojno dober stvarnik dopušča, da se človek moti. Descartesov odgovor se glasi, da lahko človek svobodno voljo uporablja metodično neustrezno, saj je volja drugače kakor spoznavna zmožnost (razum) neomejena. Kot tretje pa mora Descartes pokazati, da je človek svoboden tudi takrat, kadar se volja tako rekoč podredi spoznavnemu dosegu razuma, to je takrat, kadar sprejema jasne in razločne ideje kot nujno resnične (ter jih potemtakem ne more sprejeti kot neresnične). Po Descartesovem mnenju je človek tudi v pritrjevanju nujnim resnicam svoboden: to vrsto spoznavnega delovanja – racionalno samodoločenost – lahko označimo kot svobodo spontanosti v nasprotju s prvo vrsto svobode, ki je svoboda odločanja.

4. KANT: KRITIKA PRAKTIČNEGA UMA

Kant misli, da čisti razumski pojmi (npr. pojmi vzročnosti, kvantitete, kvalitete itd.) ne posredujejo teoretske oziroma znanstvene vednosti o stvari na sebi. To velja tudi za čiste pojme uma (idejo Boga, svobode, nesmrtnosti duše). Čisti pojmi uma se od razumskih pojmov razlikujejo po tem, da je za prve v zoru mogoče najti objekt, za druge pa ne. Se pa čisti pojmi uma morejo uporabiti na področju praktičnega delovanja, kjer jih je treba predpostaviti, če naj bo skozi maksime delovanja mogoče vzpostaviti moralnost delovanja, torej skladnost maksim s kategoričnim imperativom. S tem sicer ne pridobimo teoretskega vpogleda v stvari na sebi, saj ne posedujemo ustreznega zora, vendar pa delujemo, kakor da takšna stvar na sebi obstaja.

5. NIETZSCHE: H GENEALOGIJI MORALE

V odlomku je nakazana osrednja Nietzschejeva ugotovitev – ustvarjalno, originalno prevrednotenje vrednot se je zgodilo v okviru suženjske morale, ki je postala zmagovita za nadaljnji dve tisočletji. Zato so bile njene vrednote doslej nevprašljive, vendar nastanek nihilizma in druge moderne ideje rušijo njihovo samoumevnost. Treba jih je prevprašati in odkriti, ali samoumevnost, da so koristne, sploh drži. Kandidat razpravlja o Nietzschejevi analizi izvora pojmov dobrega in zla ter razloži, da bi brez suženjske morale po Nietzscheju ostali brez tako imenovane poglobitve duha, ki je tipična za zahodni svet, in vseh njenih posledic. Vendar se je pozitiven vpliv ustvarjalnega suženjskega prevrednotenja vrednot izčrpal, asketski ideal zavira, omejuje življenje in nosi s sabo nesmiselno trpljenje. Ne življenje na račun prihodnosti pod tiranijo dozdajšnjega ideala, temveč pričakovanje novega smisla in cilja sveta in človeka, je Nietzschejev odgovor. Zato je treba raziskati izvor morale.